

"Istarska Riječ"

izlazi svakog četvrtka uveče.
Svakog drugog četvrtka donaša
literarni prilog "Mladi Istran".
Pretprijava za iznenadanju iznasa
15—16. godine, a za
iznos i upravljanje ljudi
Mistro i uprava istre: Trieste
(Trieste) - Via S. Francesco
d'Assisi 20/L. Telefon: 11-57.

ISTARSKA RIJEĆ

Tijednik za pouku, gospodarstvo i politiku istarskog naroda.

Oglasni stope 6 lira

za svaki kontinentar visine u
širi jednoga slupca. Za vike-
kratno uveritje daje se znatan
popust prema pogodbi. Plaća
se i u tužilici u Trstu. Dopisi
se salju uredništvu a novac
upravi. Neftankirana se pisma
ne primaju, a rukopisi se ne
vracaju ni u kojem slučaju.

Naša prva riječ

Istra ima danas svoje posebno političko društvo. Struje, koje su se bile pojavele u zadnje vrijeme, su se složile i stopile u jedno društvo. To je zahtijevao interes našeg istarskog naroda. Morali smo se odjeći pod političkog društva "Edinosti" u Trstu, s kojim smo bili dosada skupu i kojim smo se rame uz rame boriti za svoja prava. A zašto smo se morali odjeći? Danas, gdje su se stvorile tri posebne pokrajine (provincije) sa glavnim gradovima Trst, Venedik (Udine) i Pula sa novim granicama, nastala su za svaku pokrajinu posebno nova politička, ekonomski i kulturni pitanja pokrajinske (provincijalne) naravi, za riješenje kojih moramo u svakoj pokrajini usredotočiti sve svoje sile, jer su ta pitanja različita i razna prama pokrajina.

Nije to čin naperen proti dosadašnjem skupom političkom društvu u Trstu, kojemu smo zahvalni da nas je uzeo u nofjetinu, rontementu, kad je Istre stjenjal pod teškim i kruvavim udarcima, pod svoje ohrljige i bijednoj Istri djelom i savjetom bilo na pomoći. Razvoj političkih dogodjaja namće nam tu odluku, jer nameće nama, Tršćanima i Goricanima nove zadaće posebne provincijalne naravi, koje ćemo znati tako barem nitišmo — najbolje samu da riješimo, u koliko su pokrajinske narave, Istra, Gorica i Istra imaju danas svoje posebne brige i srbici.

Ali rascijepeni nismo, jer ne idemo svaki svojim putem, jer u skupnim pitanjima naše veće Narodno Vijeće i ideja, da smo jedno i nerazdjeljivo. Svaki udarac protiv Istre je udarac protiv Trstu i Gorici i obratno, i kad Gorica pade, ni Istra ni Trst se ne ruši. Jer smo jedno tijelo.

To neka si zapamtite svu našu protivnicu.

Budućnost je nam dozakati, da li je taj nas tiskički postupak opravdan ili ne.

Pošticičim dostupstvima u Trstu i Gorici nas breči pozdrav!

U počelju naših talijanskih zavjesnika je nase stanovništvo slijedeće: mi smo lojalni državljanini i ispunjavamo sve naše dužnosti, ali zahtijevamo, da i naša država napram naša ispunji svoje dužnosti. Kod toga ćemo se postaviti, da upozorimo pozvane faktore na rane, koje nas tisu. I sad se nepravica dogodi, zahtijevati ćemo, da se popravi. Bit ćemo pravedni prama drugima, a isto tako zahtijevamo, da budu i drugi prama nama.

Političko društvo za Istru.

Novogodišnje pozdravljavanje

Mili istarski narode! Među tvojim narodnim radionicama došlo je — kako javljaju na drugom mjestu — do sporazuma. Započeli smo novu godinu u britačkoj ljubavi slozi, koju ćemo odseći čuvati kao zemicu oka svoga. Od svih dosadašnjih prepričaka nisu, narode, nikakve koristi ni ti ni tveći radjenici, već jedino tvoji inorodci, koji hoće u rade na tomu da te odnaredi izbrišu sa lice naše djeđovske grude. Zato je i došlo do smjerenja jedne i druge dosadne struje. Sad su likvidirani svi spori i neporozumijevanja — sad smo svi jedno: Istrani, Jugoslaveni.

To je, vidi, narode, jedna dobra i lijepa pojava, koju nam je donijela nova godina. Ali uz tu dobru pojavu donijela nam je i jednu žalostnu.

Svaku nam godinu donese kojegšta nova, ali uz te stote stvari slijestat stvari stvari prelazi u novu godinu. Nepovršani stari daju prelaz u novu godinu, neizlijedjena stara bolest prelazi u novu godinu itd. I nama Jugoslovima u Julijskoj Krajini donijela je nova godina dosta novih stvari, novih razočaranja, ali će i stara i razočaranja iz stare godine prijeći u novu godinu. Pital ćete: A koju su ta stara razočaranja?

— Evo ova:

Kad je talijanska vojska zaposjela ovu našu pokrajinu, onda su nam talijanski državnici i ostali uplivnici ljudi obicejivali zlatna brda u Italiji: jednakopravni našeg jezika, slobodni nacionalno-ekonomski razvijati, otvoreno svih škola, autonomiju itd. Ili smo zadovoljni. Mislimo smo, da će lijepim riječima slijediti i čini. Ali smo se juči razočarali, kad smo vidjeli, kako se na nečuvenu našu gazu po našim najvećim narodnim pravima, kako se proganjana naša inteligencija zatvara škole, tjeru naš jezik iz svih javnih uredu, pali domove, zastavu seljaštvo itd. itd. To razočaranje

Našim ljudima u Istri

Negdje u julu prošle godine došlo je do nekih neuglasica medju našim istarskim narodnim radnicima. Pokazalo se, da sví naši ne misle jednak. Bilo je toga i prije rata. Kad se ondašnji radnici našoj narodnoj njivi sjete nekih svojih burnih skupština, oštrih polemika i raznih tvrdokornih izjava, uvjereni smo, da se na neće ni najmanjim kamencićem da nabace. Ne će oni nama zamjeriti, ako i mi ponekad za-plesemo, kako su oni kadsto svirali...

A to ne će nam zamjeriti ni ti, borići i bistrari narode naš. Ti imas narode pre-mnogo divnih vrline, ali — bez zamjere budi rčeno, imas, brate, i po koju manicu i za te vrjedi ona: koliko ljudi, toliko čudi, pa često zagudi i ti u veslošte, nesklađe-žice... Nije ni čudo: Hrvat si, Slaven si — Jugoslaven, a mi — twoja vjerna dječa-pa kakav otac, takav sin.

Nastale su dake bile medju našima neke neuglasice, koje su se hvala Bogu iz-ravnale. Imali smo dva politička lista: "Staru Našu Slogu" i "Pučki Prijatelj". Naš narod ne može u sadašnjim prilikama da uzdržaje oba lista, pa su naši narodni radnici odučili; da se oba lista stope u jedan treći list — u "Istarsku Riječ". Time je ukonjena i opasnost, da dođe do novih neuglasica, a to i je glavno.

Cvime smo pružili dokaz, da kad ljudi hoće, mogu i da se slože, i mi bismo bili presretni, kad bi ovaj naš primjer slijedili mnogi naši sudjelici: i oni što sjede u zapečku i drugi u zavjetnici... Lijepo je i spasovsno Ž vjeti vječitoj složi, ali kad se ta sloga premeti isto je tako i lijepo i končno povući da makar za kose, samo da se i opet vrati, jer slogom rastu deblje stvari, a nesloga sve počkvari.

Ovo je rečeno otako iskreno, kako to dusa boće. Biranit riječi ne treba ni tebi narode, ni nama: mi se poznamo. Imu već da prilike dvje je godine, što si nas susretao u "Pučkom Prijatelju" bilo u "Staroj Našoj Slogi". Znamo i to, da ti nismo bili nemili. Sve do danoga nalazit ćes nas i u ovoj "Istarskoj Riječi". Sada smo dosada u oba naša lista neuspjeli debra i cestita — to je i unaprijed dočinili baš naš program.

Naredne No obvezujući da je zlatni list u srebrni dolini. U jedno je, na što ćeš do posljednjega našeg dana moći da računаш: na n-a s-u l-j-u b-a v. Na dušu i na srce našel. Možemo ti reći, da je tu hubav i kumovala pri ovom našem izmjeru, i da je samo poradi to ljuštav oprošteno mnogošta se ne bi inače zabavilo lako...

i evo svravamo, s najljepšim čestitkama i željama, da bi ti, narode naš, ova nova godina bila što svetinja i beričnjaka!

UREDNIŠTVO

je pobudilo u nama bojažan, da Talijani postupaju u našim pokrajinama po jednom stalnom naceru, koji ide da tim, da nas odnarođi i istrijebi iz ovih krajeva!

Medutim došla je nova godina, koja nam je donijela nova razočaranje: novu žrtvu i afirmaciju naše bojažnje. Dne 4. t. m. dan prije godišnje aneksije naših pokrajina, sašto se u Rimu ministarski savjet, koji je na prijedlog Mesićolija, raznesao, ge-ge pokrajini i precudio medju istarske i tršćanske pokrajine.

Nau pokrajine ne imat će sada ove medje:

1. Istra će sačinjati jednu pokrajku na glavni grad u Palom, a veće Istri priključiti će se Štržički okrug, a Milje ćećići i piškolidi tršćanske pokrajine.

2. Trst će biti glavno mjesto posljedne pokrajine. Te članaka će pokrajina isti-

je, i okolice sačinjavati ova mjesto: Istarski (monfalconski) sudbeni kotar, Građevi otok Morosini, postoljni politički kotar, i točno istrijski sudbeni kotar, koji priпадa Istri, i tolninskog sudbenog kotara, koji priпадa Goricej, sežanski sudbeni kotar, Matišnje, Slinovo, Sempolj i Nabrežina. Osim toga se priključuje Trstu i austrijski grad Milje.

Gorica je pokrajina upravo raznesena. Od bivše Goričke odpadu sa morskobalne Gradež i otok Morosini, te cijeli sudbeni kotar Tržić (Monfalcone), koji se priključuje Trstu. Tako ide čitava morska obala osim Oglejki i Trstu. S druge strane se opet odjepljuje od Goričke postoljne politički kotar, sežanski sudbeni kotar i Matišnje, Slinovo, Sempolj i Nabrežina. Tribž i grad Gorica se zdržuju s furlanskim pokrajinom.

4. Zadar s okolicom i otokom Lastovom sačinjavaće isti jednu pokrajku.

Glavni razlog, koji je prinukao vladu naši korak, da promjeni medju naših pokrajina, obrazložio je na srednjem ministarskom savetu sâm Mussolini. On je izjavio, da po njegovom mnenju ima da promjena ova važnost:

1. da će time zadovoljiti velika većina talijanskog stanovništva u Julijskoj Krajini;

2. da se na taj način ustavljaju tršćanske pokrajine, koja će ospozati od Tržića (Monfalcone) do Milja, koja neka nadire putem Željeznice Postoljna - Sežana - Trst.

Slove se svojem podrijetlu, do kojih će roti obilježiti historijsku zadaču, da ih asi-mliraju (ili potajnici).

Ačimliranje (odnaredjenje) jedinstvenog načinobrjeća slavenskog stanovništva ne bi moglo obaviti, kao što je Gorčka, jer je bilo ondašnje talijansko pučanstvo u najbojilim slučaju jednako jako kao inorodno. Stanovništenje velike pokrajine zadaču, da se inorodno stanovništvo dati similitar, jer će se nalaziti u n-om manjšu

"Kasnije, kad bude nacionalizovanje spomenutih naših pokrajina — pomoci u talijančenje" narodnih manjina — posveta dovršene, ištušljene kulture — posveta dovršene, pri čemu će u vjerojednost uveljaviti svi Talijani, a u prvom redu oni, koji danas stježe oljelo vlade, onda će se i taj zaključak, moći promjeti."

Iz gornjih riječi proizlazi, da se Mussolini-eva vlada očito postavlja na stanovište, da merano kao narod žignuti sa ovcenje. Vlada raspolaže sa ogromnim upravnim, policijskim i vojnicičkim aparatom drzave 40-miljunsog naroda protiv 1 milijuna nas Jugoslavena. Nas položaj je strasan. Ali usprkos svoga loga mi ne smjeri klonuti duhom. Ako ima kod nas dobre volje za rad i ustařnost, onda budimo sigurni da ne ćemo žignuti. Naš narod je preživio dosta burnih dana pa će i ove kloniti.

Narode! Ako počnu nas jezik, još i vise proganjati, tada neću mi bude zadnje utiče-šta, da izmam dobrobit i poticati na ustrajnost u našim teškim danima. Sto više nam proganjaju naš jezik, to više treba da ga gubimo. Ako su tiga držimo, onda će nam drugi godina donijeti manje starih i novih razočaranja.

Dao Bog, bilo tako!

FERENCI

Malo istarsko selo između Motovuna i Poreča. Malo selo, da sada slabu poznato im. Međutim, čini se, da već izlazi na sveči glas. Izgleda, da je to neznatno imenu dosudnje slava, žalosna slava. Svi začinaju našu kazu, da našoj najnovijoj povijesti došlo je.

Selo Ferenci je bez škole. Općina Viznada, pod koju pripada, bila je ru-

čoma, da se našu duduje s krovima, da se ne

već u četvrti vremenu, da se ne

konačno morala Družba da sve primi u svoje ruke. Ona je doista uz pomoć one nekolicinu domaćih ljudi i dovršila zgradu, u kojoj se počekom školske godine 1908—9. otvorila hrvatska škola. Ta je škola postala i u vrijeme rata, kad je po-rečki paša kapetan Melz bio pozvao neke naše naše učitelje. Škola u Ferencima postojala je sve dole, dok je nisu novi go-spodari, liberalni Talijani zatvorili.

No, reč bi, da im to nije dostajalo. Sada su provallili i u zgradu i jednostavno zapošljili je. Zgradu, koja je vlastivo jedne ustanove od sadašnjih vlasti odo-brene!

Ovo se dogodilo u Ferencima očito je avelton na tlu dobre dobre.

Ali sjetiti ne ćemo.

Pozivamo naše poslanike, da pokrenu se, da se taj zuljan odstrani. Ne podje li to njima za rukom, trebat će, da se taj armenski slučaj rasturi u svijetu. Da se taj krovova stas deseti gdje u Dalmaciji, danas bi trebav svjet bio poplavljiv vijestima o jugo-slavenskom balkanskom zuljatu. Ako se ovu ne popravi, trebat će poduzeti svede, da drugim putem dođemo do prava, koja nas mojim dojmom.

Eguali doveri, eguali diritti!

Rukom je Mussolini.

Novoljetna čestitka našim najboljim narodnjacima Jurini i Franini

Dragi mi Juriaš i Franino!

Pisem Vam, jer Vas nisam nigdje mogao naći, da Vama djevina, kao našim najsmjećim domaćim narodnim ljudima, usmje-čestitam.

Zelio sam Vas upoznati, vidjeti i s Vama porazgovoriti, jer Vam desnični stisnuli i ne poričku mlade godine. Tražio sam Vas u Trstu. Tu mi rekao, da ste bili ovog istog dana zbijala u Trstu, ali da odjideš u Opatiju. Pa i ja isto odoh prevlakom u Matulje, Volosko i Opatiju. Tu sam skoro proplakao od ljutosti i nevolje. Rekoši mi u Zori: da oputovaste u Pulu. Ja opte za Vama i u Pulu. Rekoli sebi: Kud je ista motika, nek ide i toporišće. Ja Vas moram vidjeti i upoznati. U Puli sam Vas tražio. U posuđilici mi kazoz, da ste otišli da pogledate Medulin. Dozvao sam narokon, da ste naglo oputovali prevlakom put Pazinu, da se kognociratim kruću. U Pazinu i morao sam, da se kognociratim kruću. U Pazinu, a Vi i Pazin, a Vi i Pazin put Buzeta opte u Trstu.

Nije mi bilo dano i sudjeno vidjeti Vas. Zalim i duboko osjećam. Radu, bili sam Vas se bio zahvalio u ime svih naših jugoslavenskih ljudi, za one lijepe Vaše razgovore, keje nad sve: seljake i radnike, gospodu i negospodu, ženske i muške, cijeli naš narod u Istri zabilježili, vesele, ponuđuju, upućuju, hodre i jačaju. Došla mi je želja da Vas vidim. Ta Vi nam gorovite već preko pedeset godina, a da Vas nisam mogao opoznati. Iz Vaših slika Vas tek poznam, koja donasala "Naša Sloga" već god. 1870. a zatim "P. Pr." i "S. N. S." Tražeci Vas čitavom Istrom nosio su i dnu "d" zapisom. Nisam Vas mogao naći, zato Vam pismem.

Dragi mi prijatelji, Jurino i Franino! Ja i moja žena cijela moja deserterčana obitelj lijepe Vas pozdravljaju, a i Vaše dobre žugovine. U jedno čestitamo veselu i sretnu novu godinu. Lijepo Vas pozdravljaju moji susjedi i prijatelji iz drugih sela. Kudagod hodoš ili se vezio užduž i popriječ cijelog Istru svladite me naši ljudi molise: Podzdravite nam srdčano našeg dragog Franinu i Jurinu.

Eto, ja to činim sada ovim s-o-jim pi-smom. Sto ga piše slaba seljačka žuljava ruka... Primitte. Vi naši pamelni i mudri prijatelji moje, čitavog našeg jugoslavenskog naroda u Istri pozdravite, čestitite, a ujedno zahvalite. Božje, da još dugo, dugi životi živjeli i naši veselji i povučavali putem naše "Istarske Rijece"! — Vi ste naši najboljni i najnudniji učitelji i prijatelji. Ve-seli sas, što ste seljaci i da se niste pogodili, te i sada nosite sukno... Vi se držite starine, stare nosnje, starog pošte-nja, a i starog našeg jezika. Bog Vas poži-vi! Zivjeli i zdrav! — Isplite u našu sreću cijeli domaćeg vina.

Vaš prijatelj Grgo Beljevac.



Gradišćanski Hrvati

Tamo gore na sjeveru sve do Dunava i preko njega živu na onom lijeppom koridoru od Bratislave do granične Jugoslavije naša krvna braća. Tudišnja je zloba i žavist kriva, što nije 81. hrvatsko selo prisiljeno svojoj oslobođenju braći.

Pokrajina, u kojoj živu ti Jugosloveni poznata je citatom svijetu pod njemačkim imenom Burgland. Česi ju zovu Brádska, a tamošnji Hrvati Gradišće.

Ti Hrvati su prije rata pripadali Madžarskoj, a nakon primirja ih je Velika Antanta od nje odcepila i priklipala Austriji. Ali ne sve, jer od 81. selo, kojima oni žive, ostalo je još 11 pod madžarskim jarom.

Oni su se onamo doselili već prije 450 godina iz Primorja bježeći pred Turcima, ponosni su se naši kraljevi, a sada običaju: Velo rado je primila glazda i voliki posjedovi (veličina), da ih nastresne propuštne svezice nose na svojim imanjenjima, među Nijemcima i Madžarcima. Odvraća ih je bacila sudbina u ludinu, ali do danas se ih uzdržalo preko 70 lisača. I oni žive očuši svoje Hrvatstvo i Jugoslovenstvo.

Od vladarice Marije Terezije i dalje ponijelo se oko dvadesetak sela. Zato su se načetve zaslgušile stekli nadbiskupi u Kamenetu, koji su im usilišili njemačke svećenike, jer gđu su oni uspeli da je naš narod bio već za jedan red izgubljen.

Inače su se hrabro ponijeli i branili u općinama svoju autonomiju, sami su upravljali domaće javne poslove, sami su bivali svećenike, a kasnije i učitelje, od kojih su zatjeleći, da podučavaju njihovo dijete u hrvatskom jeziku.

Morame ih zbijla priznati, da su vrlo, značajni, kad su se odzeli u tuđem moru i kad su si sačuvali domovinski ljubav i jugoslovenski ponos.

Dosada nisu još u političkom pogledu samostalno postupali, već su i kod posljednjih izbora predali svoje glasove za kršćansku socijalu ili za socijalnu demokratiju. Odlaze, bit će i u tom pogledu bolje. Pred sam Božić počeli su izdavati u Bečeju, gdje ih imade preko 10.000, gdje se kupuje Gradišćanski hrvatski društvo, novi tjednik pod imenom Hrvatske Novine. U složi je moć — to je višivo geslo. Taj njihov tjednik će se boriti za, da im svaka vlast (austrijska) i oblast postaje hrvatski jezik te da im doda ona prava, koja im pripadaju po božjem i narodnom zakonu, da se pridruži na kulturnom, narodnom i gospodarskom polju.

Nama Istranima je doista čudovitno, da imaju oni i svoje hrvatske škole (državne i crkvene). Što ponudžan izvora doznađemo da imaju 35 svih putnih zastupnika, zaključujući, da ih zaspali nedavno poslanika Blaženog Šimuna ide u Rim da potuzme sve moguće sredstve kod vlasti, e bi miždu ostao i nadalje u Puli.

Fašistički narodni poslanik Bilučadić je isto u Rimu, da posreduje u gornjem smislu. Bio je vrlo loše srće. Svojim intervencijama nije mogao ništa pomoći našem propadajućem gradu.

Ministar Thamor de Revel se je prama Blaženog Šimuna ide u Rim da pomaže gradu. Bolna sreća daje tršćanski Il Piccolo della Serà od 27. prošlog mjeseca — ovakvo izrazio:

Ništa nisam još odličio u pogledu arsena.

Uz sve to ne mogu vam zaintimirati kakvo zastupništvo, kašto ni poreći da se nešto spremi.

Tako pitanje zastupača u sve arsene, kraljevinu (Italije), koji nemoljivo trebaju predržeti.

Dakle su vrlo znajuće i one riječi:

Vreda za biljenom morarice su veoma ograničena. S takvima treba se skrbiti za običnu upravu i brinuti za sve potrebe. Namjeće se za sada najveća sredstva, koja obuhvaća i razinu radnika u državnom arsenalu. Arsenali, uobičajeni osnovno poluprimi, jesu prostvani, a posto je puški arsenal za spremu ili reprezentaciju, to ne nema posebne važnosti za Italiju. Arsenali puški ipak neće biti ukinuti, već za stolno umjerjenje i djelomično odstupljevanje privatnog obrta (industrije).

Ovješnica "L'Azione" u svom broju od 29. 12. 1922. donosi u cijelosti jedinstveni spomenički izvještaj od mještanskih obrtnika, trgovaca, kućevlasnika i radnika na g. ministra predsedničkog Mussolini, koja doslovno glasi:

Ekkelenco!

Vrijest o zatvorenju kr. državnog arsenala i premještanju zapovedništva upravlja morarice iz Pule u Miette zajedno sa našim zastupnicima.

Cijeli gradski središtu, koja obuhvaća i

zastupništvo, neće biti ukinuti, već će se

